

**Kommentaariid ja täiendusettepanekud
REKK 2030 eelnõu
tööversioonile seisuga 8.10.2019**

Üldised kommentaarid

Vaadates üle esimesele REKK versioonile tehtud soovitusi ja nendega arvestamist, siis märkasime, et kommentaaride puhul oli kokku pandud rida erinevaid soovitusi ja siis need ühekorraga "arvestatud". Rõhutame vajadust eelkõige Euroopa Komisjoni ettepanekutega arvestada võimalikult sisuliselt ja täpselt.

Näeme võrreldes eelmise REKKi versiooniga positiivseid edasiarendusi taastuenergia valdkonnas. Hea on kütusevabade allikate osakaalu suurendamine (mis meie hinnangul võiks olla veelgi suurem) ja tuuleenergeetika põhjalikum käsitlemine. Õhuseiradarite soetamine (EN13) ja meretuuleparkide eelarendus (EN14) on eriti kiiduväärt meetmed, mis tuleks kindlasti võimalikult kiiresti viia kaalumise etapist teostusesse. Taastuenergia edendamiseks lk 63 välja toodud „Kohaliku kasu instrumentide analüüs” ja Taastuenergia projektide menetluse käsiraamatu koostamine on samuti väga asjakohased lisandused.

KHG vähendamise eesmärk aastani 2030

See, et Eesti vähendab oma heiteid aastaks 2030 orienteeruvalt 70% ei ole tõsiseltvõetav panus kliimamuutuste pidurdamiseks, kuna tegelikkuses saavutasime ca 50% vähenemise juba aastal 1993, mis püsib senini. *Emissions Gap Report 2018* (IPCC) alusel peaks maailm heitkogust vähendada võrreldes 2017. aastaga aastaks 2030 55% selleks, et oleks võimalus jääda 1,5 kraadise soojenemise piiresse kõige kulutõhusamal viisil. Võrreldes 2017. aasta heitkogustega on Eesti praegune eesmärk ca 42% vähendamine, mis jääb oluliselt allapoole märgitud 55% piiri. See võiks olla meie panus eeldusel, et kõik riigid panustavad võrdselt. Tegelikuses on selge, et arenenud riigid peavad panustama veelgi enam. Pariisi leppesse panustamiseks ja kliimamuutuste pidurdamiseks ei peaks me lähtuma niisiis vaid kokkulepitud varasematest eesmärkidest, vaid uuemast kliimateadusest, millest lähtuvalt tuleks eesmärged riiklikult ja ka ELi üleselt tõsta. Alustada on võimalik riiklikust energia- ja kliimakavast. Teeme ettepaneku vaadata kava veelkord üle ning leida kohti, kust saame ambitsioonikust lisada (allpool ka meie konkreetsemad soovitused).

Aasta 2050 eesmärk

Aasta 2050 eesmärgina peaks REKK tooma läbivalt välja juba uue eesmärgi, milles riik on otsustanud ELi toetada: kliimanetraalsuse saavutamise hiljemalt aataks 2050. Vastasel juhul jätab see Eestist vähemambitsioonikama mulje, kui me tegelikult oleme. Isegi, kui REKKi esitamise hetkeks ei ole jõutud pikaajalist kliimastrateegiat muuta, siis valitsuse otsus selleks on tehtud ja samuti on koostatud selleteemaline analüüs. Meie ettepanek on lisada

kliimaneutraalsuse eesmärk REKKi ja sõnastada seal, et nii KPPd kui ka ENMAKi uuendatakse esimesel võimalusel (lähema poole aasta jooksul). Samuti, et kavade uuendamine toimub vastavuses kliimaeesmärkidega teaduspõhiselt ja ühiskonda kaasates. Kui need kavad on uuendatud, peaks Eesti neist lähtuvalt ka REKKi täiendavalt muutma.

Raha- ja ressursivoogude suunamine heite efektiivseimaks vähendamiseks

Vähese süsinikuheitega tehnoloogiate kasutuselevõtt ei pea olema omaette eesmärk, vaid see peaks teenima ambitsioonikuse kiiret tõstmist, kliimamuutuste pidurdamist ja kasuvhooenergia vähendamist. Arvestades, et meie nn "süsinikueelarve" väheneb iga kuuga ning aega ja raha on piiratud, peaks meetmete valikul lähtuma 2030 perspektiivis saavutatavast mõjust investeeritud euro kohta ning panustama parima hinna ja suurima mõju suhtega meetmetesse (heitmete poolest eelkõige energeetikasektor, samuti turbamaad ja transport, sidumise poolel looduspõhised lahendused). Ka analüüs Eesti kliimambitsioonikuse tõstmisest rõhutab vajadust võimalikult kiirelt teha olulised strateegilised otsused ja alustada kõrge KHG vähendamise potentsiaaliga tegevustest. Ettepanek on REKKis sõnastada, et eelisjärjekorras rakendatakse kõige suurema mõjuga kulutõhusamaid meetmeid, viidates SEI kliimaneutraalsuse analüüsile. Samuti, et riik koostab valdkonnaüleselt, teaduspõhiselt ja laiapõhjaliselt teekaardi, kuidas saame kõige väiksema ressursikuluga kõige kiirema ja kindlama suurima süsinikuheite vähendamise, sh arvestades nende mõju erinevatele valdkondadele.

Väljastada tuleb uute suurte heiteallikate (nt uued õlitehased) rajamine, isegi kui nende eeldatav heide on pisut madalam, kui varasem reostus põlevkivi otse põletamisest. Vastasel korral näeme selge ohuna võimalust, et Eesti kliima-innovatsioon rakendatakse põlevkiviõli vankri ette - arendatakse kulukaid CCUS tehnoloogiaid ning vesinikutaristut eelkõige selleks, et õlitoodang saaks segamatult jätkuda. Toodanguks on enamasti kütteõli, mis paratamatult jõuab ühel hetkel CO2 heitmena atmosfääri ning panustab kliimakriisi süvendamisse.

Taastuvenergia ja energiatarbe vähendamine

Efektiivseimaks KHG heite vähendamiseks näeme kahte põhilist suunda ja teeme ettepaneku:

- 1) Tõsta ambitsiooni taastuvenergiast ja lõpetada fossiilkütuste kasutamine: minna võimalikult kiirelt üle taastuvenergiaallikatele. Teeme ettepaneku kaaluda võimalust minna üle aastaks 2030 täielikult taastuvenergiale elektri- ja soojatootmises, kusjuures oluline osa peab olema kütusevabadel allikatel. Biomassi kasutamine peab toimuma jätkusuutlikes piirides, mis tuleb selgelt lahti kirjutada.
- 2) Tõsta energiatarbe vähendamise ambitsiooni ja lisada meetmeid. Selles on oluline osa hoonete energiatõhususe suurendamises.

Ka SEI koostatud kliimaneutraalsuse analüüs toob välja, et: "Perioodil 2021-2030 tuleb fookusseerida kiire võiduga ehk suure heitkoguste vähendamise potentsiaaliga, kuluefektiivsematele meetmetele võtmevaldkondades" ja "Kliimaneutraalsuse eesmärgi poole liikumine eeldab palju kiiremat ja ulatuslikumat investeerimist energiatõhususse ja taastuvenergia kasutuselevõttu".

Põlevkivi ja õiglase üleminek

Järkjärguline õiglase üleminek eeldab esmajärjekorras sellisuunalist selget otsust riiklikul tasandil ning aktiivset kaasamist kohalikul tasandil. Põlevkivisektori töötajad on enim mõjutatud karmistuvast kliimapolitikast, seega on paratamatu otsida lahendusi nendele inimestele väärrika ülemineku tagamiseks. Erasektor saab panustada projektidega Ida-Virumaa regiooni

majanduse mitmekesistamiseks, oodates hetkel riigipoolset selget sõnumit ning finantsvahendite kättesaadavuse paranemist. Kolmanda sektori roll on valideerida, kas pakutud lahendused on nõ "kliimakindlad" (kooskõlas keskkonnapoliitikaga) ning sotsiaalselt õiglased (regiooni inimesed ei satuks vaid lühiajalise lahenduse otsa). Olukorra kaardistamiseks oleks kasulik kirjeldada REKKis eeldatavalt kaduvate töökohtade arvu põlevkivisektoris ning eeldatavate uute töökohtade tekkimist läbi erinevate meetmete. Kindlasti peaks kirjeldama ka meetmeid võimaliku negatiivse sotsiaalse mõju vähendamisele (nt ümberõpe). Teiste riikide kogemus sarnaste küsimuste lahendamisel on näidanud, et parimad projektid sünnivad koostöös kohalikega - seega võiks REKK kajastada ka teekaarti kohalike osapoolte sisukaks kaasamiseks kogu protsessi. Lisaks tasub välja tuua info võimalike finantseerimisvahendite kohta nii kohalikul kui ELi tasandil (nt loodav õiglase ülemineku fond, struktuurivahendid). See annab aluse järgmistel aastatel ka nimetatud allikatest rahastuse küsimiseks.

Bioenergia ja metsandus

REKK viitab metsandusest rääkides läbiseigi kehtivale metsanduse arengukavale, riiklikule metsanduse arvestuskavale, energiamajanduse arengukavale ning määramatusele uute võimalike poliitikatega seoses (eelkõige koostamisel olevale metsanduse arengukavale). Kliima ning bioenergeetika kontekstis ja REKKis käsitletavas ajaraamis on neist asjakohane üksnes riiklik metsanduse arvestuskava, mis annab metsamajandamisele ning kodumaise biomassi kasutusele ette selged piirid just käsitletavas ajaraamis. Ettepanek on asjakohatud viited REKKist eemaldada ning opereerida mahtudega, mis on kooskõlas metsanduse arvestuskavaga ning võimalusel ka Keskkonnaagentuuri poolt arvatud uuendusraiate mahtudega, mis säilitavad või kasvatavad Eesti metsade üldist puidutagavara.

Samuti leiame, et arvestamata on jäänud Euroopa Komisjoni kommentaar "Esitada täiendavad üksikasjad nende erimeetmete kohta, mida kavatsetakse võtta selleks, et tagada biomassi pikaajaline säästev kasutamine energeetikasektoris, pidades silmas biomassi osatähtsust Eesti energiaallikate jaotuses." Väljapakutud meetmed ei taga biomassi säästvat kasutamist energiasektoris. Hinnang nende jätkusuutlikkusele tugineb muuhulgas FSC ja PEFC sertifikaatidel, mille ülesanne on tõestada metsade vastutustundlikku majandamist etteantud raamides ning mis kindlasti ei hõlma kõiki säästliku metsamajandamise aspekte (sh. REKKi seisukohast üliolulisi kliimaaspekte).

Tuumaenergia

Soovitame enne ajalises ja rahalises mõttes ressursimahukate investeeringute tegemist (nt teadustegevus, seadusandlus) eksperimentaalses staadiumis olevasse tuumaenergiasse analüüsida selle potentsiaali kogu elutsükli ulatuses (sh keskkondlikud, majanduslikud, sotsiaalsed ja ohutusküsimused) ja võrrelda seda teiste turul juba olevate ja ennast tõestanud variantidega (eelkõige taastuvenergia ja sellega seotud salvestuslahendused).

Ettepanek LK 111 lisada, et enne teiste investeeringute ja analüüside tegemist tuleb alustuseks analüüsida tuumaenergia kasutamise potentsiaali võrdluses teiste energiatootmislahenduste pakettidega, sh täielikult taastuvenergiale üleminek ja sellega kaasnevad varustuskindluse tagamise lahendused. Selle tulemusel oleks riigil selgust, millisesse energiatootmislahendusse panustades saab riik kõige rohkem kasu, arvestades energiatootmise kogu elutsükli, vajaminevaid investeeringuid, keskkonnamõju, majanduslikke, sotsiaalseid ja ohutusküsimusi.

Alusdokumendid

Avaldame heameelt selle üle, et viimases REKKi tööversioonis seisuga 8.10.2019 on viidatud ka värsketele uuringutele, nagu SEI äsjane kliimaneutraalsuse uuring. Küll aga tuleks selle uuringu tulemusi läbivalt rohkem dokumenti sisse kirjutada.

Täpsemad kommentaarid

1 ÜLEVAADE JA KAVA VÄLJATÖÖTAMINE

Energianõudluse trendid

LK 4 sissejuhatuses ei ole põhjendatud järgmine lause: “Täna puuduvad täpsemad prognoosid nende uute energiasõltuvuste mõju kohta kliimale ja keskkonnale, energiamajandusele ja inimese tervisele“. 2019. aasta oktoobri seisuga parimad saadaolevad ülevaatlikud teadustulemused näitavad, et kuigi täpseid prognoose on raske teha, on üldised trendid siiski väga selged - energianõudluse jätkuv kasv ilma pretsedenditute muutusteta kõigis eluvaldkondades on elusloodusele katastroofilise mõjuga (IPCC 2018; IPBES 2019).

Ettepanek: Sõnastada lause järgmiselt: “Tänase parima teadusliku teadmise kohaselt on taolised energiatarbe tõusu trendid ohuks inimkonna pikaealisele healole ning vaja on pretsedendituid muutusi igas elu valdkonnas (IPCC 2018 - <https://www.ipcc.ch/sr15/>)“.

Keskkonnaühenduste kaasamine

LK 6 viidatud uuringute koostamisse ei olnud kaasatud meile teadaolevalt keskkonnaühendusi, seega ei saa viidata, et alusuuringute koostamisse on kaasatud kõik grupid. ENMAK 2030 ei ole tänases kliimapoliitilises kontekstis enam asjakohane.

Ettepanek: Sõnastada REKKis, et kaalutakse energiamajanduse arengukava uuendamist järgneva poole aasta jooksul, et see oleks vastavuses uuemate teaduslike teadmistega nii kliimamuutustest kui arvestaks tehnoloogilisi arenguid näiteks taastuvenergia valdkonnas. ENMAKI uuendamise kaalumise on ka juba praegu faktiliselt õige, sest seda tehakse seoses rahvaalgatusega “Kliimaneutraalne Eesti aastaks 2035”, mis jõudis Riigikogus arutamisele ja samuti ühe põhinõudmisena seda käsitleb.

Kliimaneutraalsus

Vastavalt ELi visioonile kliimaneutraalsusest aastaks 2050, mida hiljuti ka Eesti toetama asus, on vajadus ka Eesti kliimapoliitika põhialuste dokumenti uuendada.

Ettepanek: REKKis peab olema sees selgesõnaline viide, et võimalikult kiiresti uuendatakse Eesti pikaajalist kliimastrateegiat ja ette nähakse ambitsiooni tõusu. Sama soovitus kehtib ka eesmärkide kohta LK 7.

Tuumenergia

LK 7 sõnastatud “ohutu tuumaenergia”. Täielikku ohutust ei ole võimalik tagada, ka energialiidu alusdokument viitab “ohutumale tuumaenergiale”. Harvade tuumaõnnetuste potentsiaalselt suurt keskkonnakahju ja terviseriski arvesse võttes on kohasem sõnastust muuta.

Ettepanek: kasutada REKKis lihtsalt sõna “tuumaenergia”.

2. RIIKLIKUD EESMÄRGID

Kliimaambitsioon

LK 17 “2018. aasta alguses jõudsid ELi liikmesriigid kokkuleppele detailides, kuidas Pariisi kokkuleppe eesmärgini jõuda.” Juhime tähelepanu, et 2018. aasta sügisel avaldas IPCC eriraporti, mis ütles selgelt, et katastroofiliste tagajärgede ärahoidmiseks peame hoidma kliimasoojenemise alla 1,5 kraadi.

Ettepanek: Selle saavutamiseks on ka ELis (sh Eestis) vaja teha palju rohkem, kui 2018. aasta alguses kokkulepped ette nägid.

Kliima- ja energiakomisjon

LK 17 Kliima- ja energiakomisjoni ülesanded

Ettepanek: Lisada juurde suunis, et loodud komisjon konsulteeriks otsuseid tehes ka tegevteadlastega Eesti ülikoolidest. Senine lühike praktika on näidanud, et komisjonile annavad nõu pigem vanema põlvkonna akadeemikud Eesti Teaduste Akadeemiast, kes ei pruugi olla kursis värskema kliimateadusega. Ühtlasi annab konsulteeritavate ringi suurendamine kinnituse, et otsuste tegemisel on objektiivselt kõiki asjakohaseid teadmisi kaalutud.

Bioenergia

LK 22 lause: “Olulist rolli mängib ka biomassi maksimaalne väärindamine, kus toorme kasutamine võtab arvesse keskkonnajätkusuutlikkuse ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamise aspekte ja biomassi säästlikkuse kriteeriume.” Leiame, et REKKis toodud meetmed ei täpsusta, kuidas biomassi keskkonnajätkusuutlikkust ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamist tagatakse, eriti metsade puhul.

Ettepanek: Täpsustada, kuidas biomassi keskkonnajätkusuutlikkust ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamist tagatakse, eriti metsade puhul.

LK 22 tabel 7, mis näitab biomassi stabiilset panust taastuvenergia eesmärkidesse ei ole kooskõlas järgmistel lehekülgedel olevate lausetega “Puidu ja puitkütuste kasutus on järjest kasvanud ning kasvab lähiaastatel veelgi” ja “pole võimalik esitada hinnangut bioenergias kasutatava metsaressursi kohta järgmisel kümnendil”.

Ettepanek: Viia tabel ja sellele järgnev tekst kooskõlla.

Taastuenergia eesmärgid

LK 25 ja järgnevalt. Ei ole välja toodud selgeid trajektoore ega eesmärke, vaid väga üldised kirjeldused hetkeolukorrast. Segaseks jääb, kas riigil on selged eesmärgid ja trajektoor, kui palju võiks olla hajatootmist nõ taastuenergiakogukondadelt (ingl. *prosumer*) a kuidas seda saavutada.

Ettepanek: Tuua välja taastuenergia selged trajektoorid ja eesmärgid.

Põlevkivi

LK 32 ja järgnevalt. Põlevkiviõli tootmine. Kuigi tänaseks oluliselt uuenenud kliimamuutuste alaste teadmiste ja taastuenergiatehnoloogiate kontekstis vananenud ENMAK näeb ette õlitootmise suurendamist, peaks nii keskkonnaorganisatsioonide ja Euroopa Komisjoni tagasiside põhjal REKK siiski täpsustama seda, kuidas riik kavatses fossiilkütuste otsese ja kaudse toetamise lõpetada.

Ettepanek: Täpsustada seda, kuidas riik kavatses fossiilkütuste otsese ja kaudse toetamise lõpetada.

Elektrisüsteem

LK 39 On väga tervitatav, et uute liinide arendamisel mõeldakse tuuleparkides toodetud energia ülekandmisele tulevikus. Siiski, Joonis 10 lk 38 näitab, et uuendatavad liinid tulevad Ida-Virumaalt. Kui tulevikus enam põlevkivist elektrienergiat ei toodeta, siis kas selle piirkonna vähenev elektritoodang muudab ka liinide uuendamise plaani või eeldatakse selle asendumist muu taastuenergiaga? Tulevaste suurte meretuuleparkide liine seal joonisel ei paista.

Ettepanek: Täpsustada, kuidas plaanitakse Eesti mandri-Euroopa sagedusalasse sünkroniseerida.

3. POLIITIKASUUNAD JA MEETMED

Turvasmullad

Ainuke meede turvasmuldade kasutusest tingitud mõjude leevendamisel on nende harimine püsirohumaadena. Meede ei ole piisav, et katkeks turbas juba seotud süsiniku vabanemine atmosfääri - oluline on ka veetaseme viimine maapinna lähedale ning mitte üksnes rohumaadena nende alade majandamine.

Ettepanek: Lisada meetme kirjeldusse tingimus, et anda võimalus kasutada ennistatud veerežiimiga turbaalaseid märgalaviljeluseks ja laiendada sellele metsandus- ja põllumajandustoetusi.

Ettepanek: Võtta täiendava meetmena käsitluse alla ka metsamaade kuivendus vastavalt järgnevatele juhistele. Nimelt on Soomes LYKE soovitusel korraldada kuivendus nõnda, et keskmine pinnaseveetase oleks mitte alla 30 cm maapinnast, mis on piisav puude juurdekasvu tagamiseks. Puistu suudab ise liigvett vähendada läbi võra toimuva aurumise. Kujunenud

hüdroloogilise režiimi hoidmiseks on oluline vältida lageraiet, mis võib viia raiutud ala kiire soostumiseni ja takistab taasmetsastumist. Ühtlasi hoitaks sellega kokku kulusid kuivendamisele ja loodaks eelduses pinnases seotud süsiniku säilimiseks turbana. Viimane on kindlasti mõttekoht kogu avaliku raha eest toetatava kuivendustegevuse teostamise vajalikkusele kliimamuutuste põhjuste leevendamise kontekstis nii era- kui riigimetsades.

LK 55 "LULUCF-i sektori tulevane roll KHG-de siduja või allikana sõltub peamiselt metsa majandamise alastest tegevustest, samuti turvasmulla kasutamisest ning põllumaade ja rohumaa haldamise meetoditest." ja ka mujal (näit lk 102, KHG koguste trendid LULUCF sektoris) on viide sellele, et KHG heide sõltub turvasmulla kasutusest. Siinkohal on oluline faktor ka turba kasutus (kaevandatud aiandusturba kasutusest lähtuv heide arvutatakse Eestile ja see on sõltuvuses kaevandusmahtudest - 2016. a ligi 0,5 mln t CO₂).

Ettepanek: Käsitleda, kuivõrd prognoositavad maksimaalsed kaevandusmahud mõjutavad REKK võetud eesmärkide täitmist.

Põllumajandus

Meetmetest võiks selgemalt välja tuua mahepõllumajandusele üleminekut kui olulist kliimameedet. Lisaks on viidatud kehtivale maaelu arengukavale, kuid edaspidi hakkab põllumajandustoetusi suunama ÜPP strateegiakava, mille ettevalmistamiseks praegu tehakse esimesi samme.

Ettepanek: REKKi lisada, et kliimakaalutlused tuleb integreerida ÜPP strateegiakavasse.

Metsandus

LK 50 on Tabel 20, kus on näha LULUCFi sektori sidumine väheneb 600% aastaks 2030. Kui see prognoos on praeguste trendide põhjal, siis sellest lähtub vajadus neid trende muutma asuda, et metsandus hakkaks uuesti rohkem heidet siduma ja et LULUCF sektorist ei saaks KHG emiteerija.

LK 54 on öeldud, et "Kiire raiejärgse metsa uuendamise toetamine soodustab metsamaal süsiniku järjekindlat sidumist ning seeläbi Eesti metsade KHGde sidumise taseme säilimist." ja et "Üks eesmärke on suurendada metsade juurdekasvu ja süsiniku sidumise võimet vastavate metsamajandustegevuste kaudu, nagu metsade uuendus-, valgustus- ja harvendusraie." Meie hinnangul ei aita need kaasa KHG heite vähendamisele REKKi perspektiivis aastani 2030. Tegelikult on näha kirjeldatule pigem vastupidist tendentsi.

Ettepanek: Võtta meetmete nimekirjast välja meetmed, mis toetavad metsade intensiivset majandamist ega ei aita 2030 perspektiivis kaasa metsades seotud süsiniku säilimisele, vaid vastupidi.

Ettepanek: märkida ära, et süsinikuvaru ja sidumise võtmes on oluline vanade metsade säilimine - Vanade looduslähedaste metsade hoidmine ning metsatagavara säilitamine on lahutamatu ja tähtis osa säästvast metsandusest, mida ei tohi ära unustada. Loodusmetsi, mille roll kliimamuutuse ohjeldamisel ja elurikkuse hoidmisel on võtmetähtsusega, on riigi statistilise metsainventuuri andmetel Eestis viimase 8 aastaga kadunud üle 7000 hektari. Nüüd on taolisi metsi alles vaid pisut üle 46 000 hektari ning iga kaotatud hektar viib meid säästvast metsandusest, elurikkuse hoidmisest ja kliimamuutuse leevendamisest üha kaugemale. Viide: <https://novaator.err.ee/997480/vanad-metsad-on-olulised-susinikusidujad>

Õiglane üleminek

LK 56 ELi rahastust peaks planeerima ka õiglaseks üleminekuks.

Ettepanek: Meetmetest võiks olla välja toodud meetmed, mida planeeritakse Ida-Viru programmi, tegevuskava ja Ida-Viru arengukava raames ja mis toetavad Ida-Virumaa üleminekut madala süsinikuheitmega majandusele.

Taastuvenergia potentsiaali edendamine

LK 59 Mereala tuulepotentsiaal.

Ettepanek: Mereala tuulepotentsiaali hulka tuleks arvestada ka varasemate planeeringualade potentsiaali (Pärnu laht ja Hiiumaa ümbrus).

LK 60 Meede EN3 hõlmab üleminekut kütteõlidelt taastuvenergiale ja/või kohalikele energiaallikatele (nt biomass, turvas). Turba kui mittetaastuva allika kasutamise toetamine küttelahendustes võib võrdsustada fossiilkütuste subsideerimisega, mis ei ole kooskõlas ELi visiooniga. Meetmete Exceli tabelis on märgitud EN3 meede vaid taastuvenergiale ja see võiks olla nii ka REKKi tekstis.

Ettepanek: Toetada meetmega üleminekut vaid taastuvatele energiaallikatele.

LK 61 Meetmega TR7 toetatakse ligikaudu 4000 sõiduki soetamist aastas (toetus kuni 5000 eurot sõiduki kohta). CO₂ kokkuhoiu potentsiaal kuni 2030. aastani 489 825 t CO₂. Sellest lähtub, et 20 miljonit eurot säästab u 0,5 miljonit t CO₂. Kuna see on üks mõnest olemasolevast meetmest paljude kaalutavate kõrval, siis palume viidet analüüsile, kas see on valikutest kõige kuluefektiivsem viis CO₂ vähendamiseks.

Ettepanek: Viidata analüüsile, mille alusel kuluefektiivsus CO₂ vähendamisel välja selgitatud on.

LK 61 Muud taastuvenergia tootmist toetavad meetmed/tegevused

Ettepanek: Kaaluda lisameetmeid toetamiseks kütusevabade allikate suuremat kasutuselevõttu.

LK 64 lause: "Looduskaitsepiirangud ja rajatud looduskaitsealad ei peaks automaatselt taastuvenergia tootmist antud alal välistama. Oluline on leida nn kompromissalasisid." On olemas

palju mitte looduskaitse all olevaid alasid, millel on piisavalt potentsiaali taastuenergia arendamiseks. Kuni neid alasid piisavalt leidub, tuleks neid eelistada looduskaitsealadele.

Ettepanek: LK 59-60 loetletud võimalikest meetmetest tuleks eelistada esimesi enne nn looduskaitsealadel kompromisslahenduste leidmise meedet.

LK 66 lause: "ENMAK 2030 eesmärki arvesse võttes (30% RES-E) on täiendavalt vaja tuua turule tootmisvõimsuseid, mis toodavad taastuvast energiaallikast 2,56 TWh/a elektrienergiat aastaks 2030." Siin peaks lähtuma REKKi eesmärgist ja kirjeldama, kui palju TWh/a tuleks kasutusele võtta 42% eesmärgiga. Kuna punkt räägib TE toetuse hindamisest, kas siin ei oleks ka asjakohane välja tuua, kui suur on prognoosi kohaselt toetus, mis peab vähempakkumistest tulema?

Ettepanek: Lisada, kui palju TWh/a taastuenergiat tuleks kasutusele võtta 42% eesmärgi puhul. Tuua välja, kui suur on prognoosi kohaselt toetus, mis peab vähempakkumisest tulema.

Turvas ja uttegaas

LK 70 lause: "...samuti antakse elektrituruseaduse alusel toetust elektrienergia tootmiseks töhusa koostootmise režiimil turbast või põlevkivitöötlemise uttegaasist. [...] muutmist ei planeerita, kuna:

[...]

- töhusa koostootmise režiimil töötavaid elektrijaamu ei saa Eestis juurde rajada piiratud soojuse nõudluse tõttu."

Ettepanek: Toetuse andmine fossiilkütustele, nagu turvas ja uttegaas ei ole õigustatud ja seda võimalust ei tohiks lubada. Kui faktiliselt selle punkti alusel toetust ei anta, siis peaks see olema ka selgesõnaliselt REKKis kirjas.

Biokütused

LK 80 lause: "Riik on kavandamas biokütuste kasutamisele toetuse maksmist koospõletamist võimaldavatele elektrijaamadele, mis ei ole CO2 lubatud heiteühikute kasvava hinna tõttu konkurentsivõimelised." Biomassi põletamine põlevkivijaamades on ebaefektiivne biomassi kasutus, mis lisaks pikendab fossiilkütuste kasutamisest põhjustatud heidete tekkimist. Seda ei tohiks kaaluda.

"Ühtlasi on kavas hakata korraldama tehnoloogiaspetsiifilisi vähempakkumisi taastuvast energiaallikast toodetud elektrienergia turule toomiseks. See võimaldab korraldada vähempakkumisi juhitavate tootmiseseadmete turule toomiseks, mis omakorda panustab elektrisüsteemi stabiilsusesse."

Leiame, et ülalkirjeldatud biomassi kasutamist suurendavatel tegevustel on oluline negatiivne mõju, millega ei ole arvestatud LULUCF prognoose koostades ning mis ei kajastu bioenergia trajektoories (lk 23).

Ettepanek: REKKis kirjeldada selle tegevuse mõju ja maht, lisada vastavad trajektoolid.

Põlevkivi

LK 68 lause: "Põlevkivist vedelkütuste tootmise tasuvus sõltub eelkõige nafta maailmaturu hindadest"

Ettepanek: Lisada siia selgelt juurde, et olulist rolli vedelkütuste tootmise tasuvusele mängivad lisaks ka kohalikud keskkonnatasud ning rahvusvahelised üha karmistuvad kliimameetmed. Samuti lisada, et tasuvus sõltub suuresti eelrafineerimistehase rajamisest, ilma milleta langeb põlevkiviõli suure väävlisisalduse tõttu konkurentsist, ja mille rajamist planeerib riik rahaliselt toetada.

Lk 81 "põlevkivi jääb oluliseks kütuseks ka aastatel 2021-2030".

Ettepanek: Arvestades viimase aja arenguid, soovitame juurde lisada klausli "...kui riiklikud toetused ning üha karmistuv rahvusvaheline kliimapoliitika seda võimaldavad".

Elluviidud meetmed

LK 79 ja järgnevalt. On toodud välja Eestis ellu viidud meetmed, mis mõjutavad oluliselt Eesti CO2 heitkoguseid aastani 2030.

Ettepanek: Tuua välja, milline on nende elektritootmisvõimsuste mõju CO2 heitkogusele võrreldes nõ nullstsenaariumiga, kui neid meetmeid ei oleks rakendatud (st tootmisvõimsusi rajatud).

4. PRAEGUNE OLUKORD NING OLEMASOLEVAID POLIITIKASUUNDI JA MEETMEID HÕLMAVAD PROGNOOSID

Põlevkivi

LK 97 "Üleminekuga õli tootmisele kahanevad CO2 heitmed põlevkivisektoris."

Ettepanek: Lisada täpsustus, et heitmed kahanevad vaid Eesti heitestatistikas, mitte globaalselt. Arvestada tuleb ka kütteõli paratamatu põletamisega, lisaks transpordi käigus tekkivad heitmed.

LK 104 Praegune sõnastus jätab mulje, nagu õlitechaste ja Auvere jaama kasutusele võtmine vähendavad heidet, kuid nende kasutamine siiski suurendab heidet võrreldes nende mitte kasutamisega.

Ettepanek: Muuta sõnastust ja öelda, et: "Prognooside kohaselt vähenevad KHG-de heitkogused energiatööstusest 2040. aastaks 2016. aastaga võrreldes tänu põlevkivi otsese põletamise järkjärgulisele lõpetamisele. Siiski jääb märkimisväärne osa heitest alles otsepõletamisel Auvere elektrijaamas ja juba toimivates õlitechastes ning heidet suurendab prognoosi järgi uute põlevkiviõli tootmise tehaste kasutusele võtmine. Nende muudatuste tulemusel on prognoosi järgi koguheite vähenemine aastaks 2040 60,7%, kui mitte arvestada toodetud kütteõli põletamist ekspordi järgselt.

LK 133 “Käesoleva kava meetmete seas (vt lisas IV) ei ole ühtegi fossiilkütuste kasutusele võttu rahaliselt toetavat meetet.” Kaudselt toetatakse põlevkivitööstust näiteks madala ressursitasuga - madala nafta hinna puhul ei kompenseeri see mõjusid, kuid moonutab turgu selle kaudu, et ettevõtetel on võimalus oma toodangut endiselt müüa. Ausas konkurents ei oleks see võimalik (nt konkurents taastuvkütustega, millel ei ole nii suuri kompenseerimist vajavaid keskkonnamõjusid ja puuduvad ressursitasud). REKKis on hetkel kirjeldatud ainult olukorda, kus naftahind on kõrge ja riigi tulu suur.

Ettepanek: Kirjeldada ka vastupidist olukorda madalate naftahindade korral.

Tuumaenergia

LK 97 lause “Kasvab nõudlus tuumaenergia järele.”

Ettepanek: Asendada lausega “Tuumaenergia osakaal ühe stsenaariumi puhul pisut kasvab,” Sest hetkel kirjas olev on väär tõlgendus Maailma Energianõukogu 2019. aasta Euroopa energiatrendide raportist [https://www.worldenergy.org/assets/downloads/European_Scenarios_FINAL_for_website.pdf]. Raportis on lk 22 selgelt juttu, et vaid ühe (keskmise) stsenaariumi puhul tuumaenergia osakaal (*share*) pisut kasvab (“*The share of nuclear and hydro only slightly increases by 2040, compared to 2020*”) Seega pole õige öelda ka “nõudlus”, sest nõudlus saab kasvada energia järele, aga mitte kindla energiaallika järele. Avalik debatt selle üle, kas Eesti ühiskond nõuab tuumaenergiat või mitte, ei ole veel toimunud.

Metsandus

LK 108 KHG emissioonide prognoos LULUCF sektoris. Kõige suurem mõjutaja LULUCFi sidumise vähendamises on metsandus, mitte põllumajandus nagu ekslikult on kirjutatud. Nt võrdluses aastatel 2016 ja 2040 väheneb metsanduses CO2 sidumine 2312 kt, kuid põllumajanduses tõuseb heitkogus vaid 486 kt.

Ettepanek: Muuta sõnastust: “Selle põhjuseks on peamiselt metsade tagavara ja nendes seotud süsiniku vähenemine.”

LK 108 Jääb selgusetuks, mis ulatuses ja millises ajaperspektiivis toimub ajutine vähenemine metsanduse KHG-de sidumises.

Ettepanek: tuua täpsemini välja, millal KHG sidumine jõuab tagasi praegusele tasemele; eemaldada lõigust viide REKKi rakendamise ajaks lõppenud metsanduse arengukavale.

CO2 hind

LK 99 tabel 24 EL-i heitkogustega kauplemise süsteemi CO2-hinna prognoos 2020-2040. Mis põhjustab prognoosi järgi järgneval viiel aastal CO2 hinna alanemist ja mitte edasist tõusu? Aastal 2020 on see 26 eur/t ja aastal 2025 23 eur/t. Vastusena ei oota kasutatud algandmete erinevust, vaid sisulist põhjendust, mis selle taga võiks olla. Kui ei ole sellele loogilist selgitust, siis palume prognoosi täpsustada.

Ettepanek: Selgitada ja vajadusel prognoosi täpsustada.

Energiasääst

LK 111 “Suundumused, mille poole Eesti taastuenergia sektor liigub 2040 vaates, sõltub oluliselt megatrendidest, mida võime näha Euroopas ja ka terves maailmas, kus põhilisteks märksõnadeks on süsinikuneutraalne energia tootmine, energia salvestamine ja tark tarbimine.”

Ettepanek: Lisada sõna “energiasääst” prioriteedina lausesse: “Suundumused, mille poole Eesti taastuenergia sektor liigub 2040 vaates, sõltub oluliselt megatrendidest, mida võime näha Euroopas ja ka terves maailmas, kus põhilisteks märksõnadeks on energiasääst, süsinikuneutraalne energia tootmine, energia salvestamine ja tark tarbimine.”

Energiatarbimise muutused

LK 112 “Võrreldes aastaga 2004, mil Eesti liitus Euroopa Liiduga, on enim kasvanud energiatarbimine teenuste sektoris (30%), transpordi energiatarbimine on kasvanud 12%. Kodumajapidamiste energiatarbimine ei ole võrreldes 2004. aastaga muutunud, tööstuse energiatarbimine on kahanenud 34%.”

Ettepanek: 2004 ja 2019 olukorra adekvaatseks võrdlemiseks peaks lisama täpsustuseks, kas ja kuidas on muutunud teenuste sektori ja tööstussektori mahud või osakaalud SKP-s.

Süsiniku salvestustehnoloogiad

Lk 130 “Süsiniku salvestustehnoloogia (*carbon capture, utilisation and storage* CCUS) võimaldab täna püüda süsinikku tööstuses ja kütuste põletamisel” Soovitame juurde märkida ka antud tehnoloogiaga kaasnevad probleemkohad: tohutu hind, suur energiakulu ning väikene võimekus. Täna ei ole selge, kas need takistused on ületatavad. Lisaks ei ole Eestis teadaolevalt võimalik süsihappegaasi geoloogiliselt maa alla salvestada. Mujal riigis maa alla salvestamisel on probleemkohaks lisaks transpordile ka võimalikud lekked, nii et kasvuhooonegaas jõuab ikkagi atmosfääri.

Ettepanek: Soovitame teha enne investeeringuid (sh teadusrahastust) analüüsi, mis võrdleks elutsükli põhjal investeeringute mõistlikkust (keskkonna, kuluefektiivsuse jt aspektidest) kas fossiilkütuste kasutamise jätkamisele koos CCU/CCSiga või taastuenergia ja salvestuslahenduste vajaminevas mahus kasutustele võtta.

5. KAVANDATUD POLIITIKATE JA MEETMETE MÕJU HINDAMINE

Prognoosid

LK 136 5.1. i. Võiks olla selgemalt viidatud, millised on need võimalikud täiendavad meetmed, mida siin arvestatud on. Kas kõik REKKis mainitud meetmed, vaid osa neist, või neile lisaks veel midagi?

Ettepanek: lisada täpsustus, mis meetmeid on arvestatud. Kui neid ei ole arvestatud, siis samuti lisada prognoosidesse valitsuse planeeritud uued meetmed nagu hiljutine plaan biomassi põletamiseks põlevkivijaamades ning õlitehaste ja rafineerimistehase rajamine, millel on mõju nii LULUCF kui energeetika sektorile.

Ettepanek: prognoosida kuidas aitavad kaalutavad lisameetmed täita taastuvenergia, energiatõhususe jt eesmärged ja kirjeldada kas nende rakendamise puhul on võimalus REKKi ambitsioonikust tõsta.

Transport

Lk 140 "Olemasolevate meetmetega stsenaariumi kohaselt kasvavad transpordisektori heitkogused kuni aastani 2040. Täiendavad meetmed transpordisektoris vähendaksid sektori heitkoguseid meetmetega prognoosidega võrreldes 27%." Sellise sõnastuse puhul jääb arusaamatuks, kas täiendavate meetmete puhul heitkogused tänasega võrreldes kokkuvõttes suurenevad või vähenevad?

Ettepanek: Täpsustada sõnastust.

Põlevkivi

LK 141 peatükk "Hinnang, milles käsitletakse olemasolevate ja kavandatud poliitikasuundade ja meetmete koostoimet ning nende koostoimet liidu kliima- ja energiapoliitika meetmetega."

Ettepanek: Soovitame kirjeldada siin punkti all ka Eesti valitsuse soovivat seisukohta rajada uusi põlevõlitehaseid ja eelrafineerimistehaseid, mis ka valitsusliikmete enda sõnul on vastuolus ELi kliimapoliitikaga.

Metsandus

LK 147 tabelis 52 on toodud välja metsanduse meetmete keskkonnamõju. Väide, et kõik meetmed on positiivse keskkonnamõjuga, ei vasta tõele. Hinnang nende keskkonnamõjule tugineb muuhulgas FCS ja PEFC sertifikaatidel, mille ülesanne on tõestada metsade vastutustundlikku majandamist etteantud raamides ning nende sertifikaatide kriteeriumid ei taga metsanduse negatiivse keskkonnamõju puudumist (sh tabelis mainitud killustumise vältimist).

Raudteeinfrastruktuur

LK 152 meetme TR15 all tuleb lisaks metsaraiest tingitud süsiniku vabastamisele ära märkida ka lisanduvad süsinikuemissioonid ja keskkonna degradeerimine, mis kaasnevad raudteetrassi väljaehitamisega seotud kaevandus- ja ehitustöödega. RB poolt tekitatud suurt survet maavaradele kinnitab ka keskkonnaameti analüüs (<https://www.keskkonnaamet.ee/et/uudised/suurprojektide-tottu-suurenenud-kaevandamislubade-noudlus>).

Ettepanek: REKKis oleks kohane viidata laiapõhjalisele erapooletule uuringule, milline on Rail Balticu kogu kliima (nii positiivne kui negatiivne) ja ka üldine keskkonnamõju. Rail Balticu sotsiaalse mõju alla tuleks lisada märgede tugeva avaliku vastuseisu olemasolu kohta kehtivale planeeringule (<https://arvamus.postimees.ee/3991809/avaliku-elu-tegelaste-poordumine-eesti-vajab-raudteed-euroopasse-kuid-mitte-praegu-planeeritud-kujul>, <https://arvamus.postimees.ee/4143855/222-kodaniku-kiri-rail-balticu-kohta>, <https://arvamus.postimees.ee/4464987/400-avalik-kiri-valeinfo-pohjal-vastu-voetud-rail-balticu-seadus-tuleb-tuhistada>)

Korterelamute renoveerimine

LK 154 meetme HF6 Korterelamute renoveerimise positiivse mõju alla tuleks lisada ka energiavaesuse vähendamine. Tegemist on globaalselt kõige suurema ja soodsama sektoriga emissioonide vähendamiseks

(https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/pictures/Konverents/11_jarek_kurnitski.pdf). Lisaks teatud kokkuvõtte erasektoris aitab meede mobiliseerida erarahastust kliimaeesmärkide täitmiseks (eeldusel, et meede ei maksa renoveerimist 100% kinni). Ilma meetmeta sellises hulgas erarahastus kliimaeesmärkide täitmisesse tõenäoliselt ei liiguks.

Ettepanek: Lisada mõju alla energiavaesuse vähendamine ja erarahastuse mobiliseerimine.

Investeeringud

LK 155 ELi HKS-i LHÜde enampakkumistuludest läheb hetkel vaid pool ehk kohustuslik minimaalne summa kliimaeesmärkide täitmiseks. Ettepanek kaaluda selle protsendi suurendamist.

Ettepanek: Lisada REKKi lause: "Hetkel läheb enampakkumistuludest pool kliimaeesmärkide täitmiseks. Kaalutakse selle protsendi suurendamist."

Investeeringuvajaduste teema juures on oluline laiema vaatega strateegiline planeerimine, mis põhineks ressursside tõhusal kasutamisel kõige suurema KHG heite vähendamise mõju saavutamiseks. Nt kui suurim heide on Eestis energeetikasektoris, siis eelkõige prioriteediks võtta energiatõhusus ja energiatootmine. Millised investeeringud tagavad kõige kiiremini ja kõige pikemaajaliselt nende eesmärkide saavutamise?

Ettepanek lähtudes eelnevalt lisada riskitegurite alla: "Sektori riskitegur on ebapiisav strateegiline planeerimine, mis viib ressursside killustatud kasutamisele väikese mõjuga või pikemas plaanis kahjulikes sektorites."

LK 155 ja järgnevalt. Lisada takistuse ületamise tingimuste alla: "REKKi eesmärkidele vastu töötavate investeeringute vältimine."

Lisamärkused

Peatükid 4.3 III, 4.4. II ja 4.5.3 II on koostamata.

Meetmete Exceli failis on osad meetmete numbrid teised, nt radarite meede on REKKis EN13, kuid Excelis EN15.

LK 6: Energialiidu viie mõõtmega seotud strateegia juures ei ole meie hinnangul sisse toodud otseseid seoseid Eestiga.

Lk 65 “eesmärk on määratud ENMAK 2030 dokumendis 30%, kuid täpsustatud prognoosidele ja taastuenergia tootmise kujunemiskõveratele põhinedes seame eesmärgiks 38% (vt pt 2.1.2.)” Tundub, et 38% peaks olema tegelikult 42%, nagu on märgitud mujal REKKis.

LK 78: “3.1.2.i nimetatud meetmete rakendamiseks analüüsitakse 2019. aasta alguses välja selgitamiseks prioriteete kliimameetmete rahastamisel ning direktiivi 2003/87/EÜ Artikkel 10 ja 10c meetmete rakendamisel” Praeguseks peaks olema analüüs juba koostatud.

LK 105 “Riigisisese lennunduse ja raudteetranspordi heitkogused jäävad aastatel 2016–2040 hinnangute kohaselt stabiilsele tasemele.” Kas raudteede planeeritav elektrifitseerimine ei mõjuta raudteetranspordi heitkogust?

LK 111 lause: “Baaskoormuste katmiseks võime tulevikus näha moodultuumareaktoreid.” Tuumajaamad ei tegele taastuenergia tootmisega, sõltudes kütuse saamisel täielikult taastumatute maavarade kaevandamisest või teoreetiliselt piiratud koguses tuumajäätmete kasutamisest ning tekitavad ohtlikke jäätmeid. Ettepanek alustada uut lõiku, et oleks aru saada, et tullakse sisse uue teemaga (kõik eelmised lõigud räägivad taastuenergiast ja sellega seotud lahendustest)

Esitajate nimel

Madis Vasser
Eesti Rohelise Liikumise juhatuse liige
Allkirjastatud digitaalselt

Seisukohtadega ühinenud organisatsioonid:

Eesti Roheline Liikumine
Eestimaa Looduse Fond
Balti Keskkonnafoorum
Pärandkoosluste Kaitse Ühing
Keskkonnaõiguse Keskus
Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering
Nõmme Tee Selts
Läänerannik
Sorex
Eesti Ornitoloogiaühing
Koosloodus Sihtasutus